

Цивільне право і цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

УДК 347.453

Савченко Віктор Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник*

Оксфордський університет;

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Savchenko Viktor

PhD in Law, Associate Professor,

Research Fellow

University of Oxford;

Associate Professor of the Department of Civil Law Disciplines

V.N. Karazin Kharkiv National University

ORCID: 0000-0001-7104-3559

ВПЛИВ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ НА ЗМІСТ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ

INFLUENCE OF ESSENTIAL CONTRACT TERMS ON THE CONTENT OF THE PRINCIPLE OF FREEDOM OF CONTRACT

***Анотація.** Мета. Встановити вплив істотних умов договору на зміст принципу свободи договору. Зміст. Однією з центральних засад цивільного права є свобода договору, проте цей принцип має корелюватися з нормативними вимогами, які відображені регламентацією істотних умов. Свобода договору має корелюватися з нормативними правилами, які її обмежують. Дослідження впливу істотних умов на зміст принципу свободи договору дозволить встановити їх взаємозв'язок та визначити*

механізм та природу нормативних вимог як способу визначення меж договірної свободи контрагентів. Автор наголошує, що договірні правовідносини постійно оновлюються, виникають нові конструкції та гібридні договори, а законодавство не встигає актуалізуватись, проте ця динамічна еклектика теорії і практики спирається на усталені конструкції у вигляді правових принципів та засад. В статті зазначено, що принцип свободи договору ґрунтується на ідеях природнього права і невідомо пов'язаний з іншими правами, зокрема, конституційним правом на свободу підприємницької діяльності. В дослідженні доводиться, що принцип свободи договору дозволяє сторонам самотійно створювати норми, які регулюватимуть правовідносини між ними, фактично, сторони договори отримують обмежену функцію нормотворчості, адже створюють правила поведінки, обов'язкової для них. Проте, така правомочність не є абсолютною. В статті зазначається, що істотні умови договору є втіленням вимог цивільного законодавства, які направлені на уніфікацію правовідносин. Із цього виникає протиставлення свободи договору з уніфікованими умовами, що породжує необхідність вирішення питання про їх взаємозв'язок. Зроблено висновок, що принцип свободи договору не є абсолютним та надає контрагентам повноту дій лише в межах визначених законом. Але такі умови існують не з метою обмеження свободи договору та свободи волі сторін, а для врегулювання правовідносин, з метою їх однакового право розуміння всіма учасниками правовідносин. Методи дослідження. Застосовуються загальнонаукові та спеціально наукові методи пізнання: логічний (дедукція та індукція, аналіз та синтез, абстрагування та порівняння); герменевтичний (щодо розуміння наукових текстів); формально-догматичний.

Ключові слова: договір, свобода волі, істотні умови договору, цивільно-правові зобов'язання, договірне право, автономія волі, цивільне право.

Summary. *The aim. To establish the influence of essential terms of the contract on the content of the principle of freedom of contract. Results. One of the central principles of civil law is freedom of contract, but this principle must be correlated with regulatory requirements, which are reflected in the regulation of essential conditions. Freedom of contract must be associated with normative rules that limit it. The author emphasises that contractual legal relations are constantly updated, new constructions and hybrid contracts appear, and the legislation needs time to be updated. Still, this dynamic eclecticism of theory and practice is based on established structures in the form of legal principles and foundations. The study of the impact of essential conditions on the content of the principle of freedom of contract will allow for establishing their relationship and determining the mechanism and nature of regulatory requirements to determine the limits of contractual freedom of counterparties. The article states that the principle of freedom of contract is based on the ideas of natural law and is not known to be related to other rights, particularly the constitutional right to freedom of entrepreneurial activity. The research proves that the principle of freedom of contract allows the parties to create norms that will regulate legal relations between them independently; in fact, the parties to the agreement receive a limited function of rule-making because they develop mandatory rules of behaviour. However, such eligibility is not absolute. The paper states that the contract's essential terms embody the requirements of civil legislation to unify legal relations. It was concluded that the principle of freedom of contract is not absolute and gives counterparties completeness of actions only within the limits defined by law. But such conditions exist not to restrict the freedom of contract and freedom of will of the parties, but for the regulation of legal relations, with the aim of their equal understanding by all participants of legal concerns. From this arises the opposition to freedom of contract with unified conditions, which creates the need to solve the question of their relationship. Research methods. General scientific and unique scientific methods of cognition are applied: logical (deduction and*

induction, analysis and synthesis, abstraction and comparison); hermeneutic (regarding the understanding of scientific texts); formal and dogmatic.

Key words: *contract, free will, essential terms of the agreement, civil legal obligations, contract law, autonomy of will, civil law.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завдання. Однією з центральних засад цивільного права є свобода договору, проте цей принцип має корелюватися з нормативними вимогами, які відображені регламентацією істотних умов. Свобода договору має корелюватися з нормативними правилами, які її обмежують. Дослідження впливу істотних умов на зміст принципу свободи договору дозволить встановити їх взаємозв'язок та визначити механізм та природу нормативних вимог як способу визначення меж договірної свободи контрагентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядаються різні аспекти даної проблеми і на які спирається автор. Проблематика принципу свободи договору та істотних умов широко досліджувались наукою цивільного права, але їх взаємозв'язок між собою не зазнав детального аналізу. Окремим питанням цієї тематики приділяли увагу М.А. Айзенберг [1], М. Шапіро [2], П.С. Атія [3], А. Луць [5], О. Мороз [6], В. Олюха [7], В.Ю. Погребняк [12], І. Гамбург [16], Д. Євдокимов [17], В. Никифорак [18] та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Встановити вплив істотних умов договору на зміст принципу свободи договору.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Приватноправова природа цивільного права відображається в його підгалузях та інститутах, формулюючи парадигму розвитку цивільних правовідносин, з акцентом на природньо правову модель. Всі приватні правовідносини поєднують у собі

диспозитивність свободи волі з нормативними правилами та обмеженнями, які визначають її зміст та межі. Однією з центральних засад цивільного права є свобода договору, проте цей принцип має корелюватися з нормативними вимогами, які відображені регламентацією істотних умов. Таким чином, свобода договору має корелюватися з нормативними правилами, які її обмежують. Дослідження впливу істотних умов на зміст принципу свободи договору дозволить встановити їх взаємозв'язок та визначити механізм та природу нормативних вимог як способу визначення меж договірної свободи контрагентів. М.А. Айзенберг наголошує, що найкращий спосіб зрозуміти договірне право — це зрозуміти його з критичної точки зору як органічний, динамічний предмет [1]. Договірні правовідносини постійно оновлюються, виникають нові конструкції та гібридні договори, а законодавство не встигає актуалізуватись. Проте ця динамічна еkleктика теорії і практики спирається на усталені конструкції у вигляді правових принципів та засад. Результати даного дослідження дозволять вдосконалити наукову доктрину цивільного права, судову та юридичну практику.

М. Шапіро зазначає, що свобода договору означає низку різних речей у різних контекстах: 1) в американській конституційній історії свобода договору є конституційним символом *laissez faire*, який не має нічого спільного з договором і означає право підприємців бути вільними від державного регулювання в усій своїй комерційній діяльності, договірній та іншій, або принаймні вільними від необґрунтованого державного регулювання; 2) в контексті цивільного права свобода договору є прапором теорії договірного права та приватного права в цілому, яка наголошує на свободі волі осіб та ролі закону в сприянні та підтримці свободи людей укладати будь-які соціальні та економічні домовленості між собою, які вони бажають [2].

Свобода договору є одним з головних принципів цивільного і договірної права та прямо передбачена ст.3 ЦК України. Сьогодні цей принцип ґрунтується на ідеях природного права і невідомо пов'язаний з іншими правами, зокрема, конституційним правом на свободу підприємницької діяльності. Однак концепція свободи договору зароджувалась в дев'ятнадцятому столітті як ідеологема лівої демократії. Радикальні політики стверджували, що людям можна довірити, що вони будуть піклуватися про себе, піклуватися про власні інтереси, і це спонукало їх відкидати патерналізм як у законі, так і в політиці [3].

Чинне нормативне визначення принципу свободи договору передбачає для сторін можливість вільно укладати договір, обирати контрагентів та визначати умови договору з урахуванням вимог цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [4, ст. 267]. Цей принцип дозволяє сторонам самостійно створювати норми, які регулюватимуть правовідносини між ними. Фактично, сторони договори отримують обмежену функцію нормотворчості, адже створюють правила поведінки, обов'язкової для них. Проте, така правомочність не є абсолютною. Якщо нормотворча діяльність державних органів обмежується відповідними правилами та процедурами, то можливість створення договірних умов обмежується цивільним законодавством. Зокрема, вимоги про істотні умови договору передбачають корегування свободи волі контрагентів для формулювання змісту договору у відповідності до нормативних вимог.

Проте принцип свободи договору передбачає не лише можливість самостійно обирати контрагентів та зміст договору, а також включає наступне: а) вільний вияв волі особи на вступ у договірні відносини; б) свободу вибору сторонами форми договору; в) право сторін укладати як договори, передбачені законом, так і договори, які законом не передбачені, але йому не суперечать; г) право сторін за своєю згодою змінювати,

розривати або продовжувати дію укладеного ними договору; г) право сторін визначати способи забезпечення договірних зобов'язань; д) право встановлювати відповідальність за порушення договірних зобов'язань тощо [5, с. 11].

Виходячи з наведеного переліку можна припустити, що сторони мають абсолютний вплив на зміст договору, порядок його укладання тощо. Але в ст.267 ЦК України прямо зазначено, що межі принципу свободи договору окреслюються вимогами цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Ідея принципу свободи договору полягає в наданні сторонам правомочність визначати зміст договірних правовідносин, але з дотриманням норм права.

Істотні умови договору є втіленням вимог цивільного законодавства, які направлені на уніфікацію правовідносин. Із цього виникає протиставлення свободи договору з уніфікованими умовами, що породжує необхідність вирішення питання про їх взаємозв'язок.

Істотні умови прописані в цивільному законодавстві і можуть відрізнятися в залежності від договору. В широкому розумінні, істотними є умови необхідні для укладання договорів даного виду, а при відсутності хоча б однієї з таких умов договір не є укладеним [6, с. 46]. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [4, ч.1 ст. 638]. Тобто, сторони мають відобразити в договорі умови визначені законодавством як обов'язкові і можуть створити власні додаткові. Зазначене підтверджує В. Олюха, доводячи, що учасники цивільних правовідносин можуть укладати договори з урахуванням їх індивідуальних особливостей [7, с. 66]. Можливість самостійно створювати умови договору повністю ґрунтується на принципі свободи договору. В той же час, обов'язкові умови визначені законом не можуть бути скасовані, а

принцип свободи договору передбачає лише можливість їх деталізації. Наприклад, договір оренди завжди носить оплатний характер, але розмір та порядок оплати сторони визнають самостійно. Цьому прикладу слід приділити більше уваги.

Ціна є однією з істотних умов договору. Принцип свободи договору дозволяє сторонам самостійно визначати розмір та порядок розрахунків. Але це право не є абсолютним. Так Постановою КМУ від 29.07.2022 р. № 894 сизначено, що з певної дати суб'єкти підприємницької діяльності мають забезпечити можливість безготівкових розрахунків (у т.ч. з використанням електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги) [8, ст.267]. Тобто принцип свободи договору більше не надаватиме продавцю (виконавцю) передбачати договором можливість лише готівкових розрахунків. В той же час, це принцип дозволяє сторонам за взаємною згодою обирати форму розрахунків. Але ця можливість переходить до споживача, який зможе проводити оплату у готівковій та безготівковій формі, за своїм бажанням. Продавець (виконавець) більше не зможе прямо впливати на ці умови та потрапляє у становище залежне від споживача. Антимонопольне законодавство також впливає на формування ціни та інших умов придбання або реалізації товарів [9, п.1 ч.2 ст.6] чим знову впливає на межі принципу свободи договору.

Принцип свободи договору підпорядковується умові про обов'язковий платний та безоплатний характер певного договору. Сторони не можуть укласти безоплатний договір оренди [10, ст. 170], або оплатний договір позички [4, ст. 827].

Так само сторони визначають предмет договору, але не можуть змінити його суть. Наприклад, за договором прокату у користування передаються лише рухомі речі [4, ст. 787]. Це унеможливорює укладання договору прокату земельної ділянки або квартири. В даному випадку

принцип свободи договору обмежується варіативністю обрання яка сама рухома річ буде передана у користування, а не можливістю визначити предметом договору передачу нерухомого майна. При визначені предмету договору додаткові обмеження для принципу свободи договору створюють норми про класифікацію об'єктів цивільного обігу. Так не можна визначити об'єктом договору купівлі-продажу об'єкти вилучені з цивільного обігу, зокрема, бойові отруйні речовини, протиградові установки, вибухові речовини тощо [11]. Вилучення об'єкта цивільних прав з обороту означає неможливість виникнення права власності на нього [12, с. 85].

Обрання контрагентів в межах принципу свободи договору також не є абсолютним правом. В цьому випадку обмеження ґрунтуються на спеціальних нормах які регулюють окремі правовідносини та загальних вимогах про рівень дієздатності. Договір прокату не зможуть укласти дві фізичні особи, адже хоча б одна з них має бути суб'єктом підприємницької діяльності [4, ст.787]. Покупцем за договором купівлі-продажу рецептурних ліків може бути лише особа якій виписано рецепт [13]. А покупцем алкогольних напоїв не може бути особа молодша вісімнадцяти років [14, ст.15³]. Існують і інші приклади, але можна узагальнити, що принцип свободи договору дозволяє визначати контрагентів лише з кола осіб, які за законом можуть укладати відповідний договір.

Можна провести додаткове дослідження інших істотних умов договору, але вже зараз очевидним стає їх взаємозв'язок з принципом свободи договору.

Висновки. Ідея принципу свободи договору полягає в наданні сторонам правомочності самостійно визначати зміст умов договору, відповідно до своїх потреб. П.С. Атія доводить, що договори направлені не досягнення вигод сторонами [15]. Логічно припустити, що договір є втіленням інтересів сторін, а тому, ідеальні умови договору мають створювати ситуацію win-win для контрагентів. За цих умов обидві сторони

будуть прагнути виконання договірних зобов'язань, а сама угода цілком відображатиме принципи справедливості.

У процесі вибору майбутнього договору базовим критерієм має бути мета, тобто спільне бажання сторін до настання певних юридичних наслідків [16, с. 43]. Таке бажання сторін, а отже, і юридична мета договору, є своєрідним спільним знаменником, окресленим у результаті узгодження первовихідних інтересів сторін [17]. Слід погодитись з Н. Никифороком, що існує низка причин, які спонукали законодавця встановити обмеження дії принципу свободи договору. Але загалом усі ці причини пов'язані з необхідністю дотримання балансу інтересів окремих осіб і всього суспільства загалом, і метою обмежень принципу свободи договору в кінцевому підсумку є нормальне (належне) функціонування економіки, безперервний розподіл (обіг) товарів, робіт і послуг серед суб'єктів цивільних правовідносин, а також дотримання загальних засад приватного права – розумності, добросовісності та справедливості [18, с. 109].

Принцип свободи договору не є абсолютним та надає контрагентам повноту дій лише в межах визначених законом. Але такі умови існують не з метою обмеження свободи договору та свободи волі сторін, а для врегулювання правовідносин, з метою їх однакового право розуміння всіма учасниками правовідносин.

Література

1. Eisenberg M. A. Foundational principles of contract law. Oxford University Press. 2018. doi: <https://doi.org/10.1093/oso/9780199731404.001.0001> (date of access: 17.05.2023).
2. Shapiro M. Globalization of freedom of contract. *On law, politics, and judicialization*. 2002. P. 296–322. doi: <https://doi.org/10.1093/0199256489.003.0009> (date of access: 17.05.2023).

3. Atiyah P. S. Freedom of contract and the new right. *Essays on contract*. 1990. P. 355–386. doi: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198254447.003.0012> (date of access: 17.05.2023).
4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 15.05.2023).
5. Луць А. Свобода договору в цивільному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2001. 20 с.
6. Мороз О. Істотні умови цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2019. Т. 1, № 25. С. 45–50.
7. Олюха В. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2003. 189 с
8. Про встановлення строків, до настання яких торговці повинні забезпечити можливість здійснення безготівкових розрахунків (у тому числі з використанням електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги) : Постанова Каб. Міністрів України від 29.07.2022 р. № 894. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2022-п#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
10. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 6 трав. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.05.2023).

11. Про право власності на окремі види майна : Постанова Верхов. Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII : станом на 24 січ. 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
12. Pohrebniak V. Y. The ability of subjective civil rights to legal civil circulation. *Scientific notes of V.I. Vernadsky Taurida national university. series: juridical sciences*. 2020. № 1. P. 84–88. doi: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/16> (дата звернення: 17.05.2023).
13. Про затвердження Правил виписування рецептів на лікарські засоби і виробу медичного призначення, Порядку відпуску лікарських засобів і виробів медичного призначення з аптек та їх структурних підрозділів, Інструкції про порядок зберігання, обліку та знищення рецептурних бланків : Наказ МОЗ України від 19.07.2005 р. № 360 : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
14. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального : Закон України від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР : станом на 1 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
15. Atiyah, P. S., *The Rise and Fall of Freedom of Contract* (Oxford, 1985; online edn, Oxford Academic, 22 Mar. 2012). doi: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198255277.001.0001> (дата звернення: 16.05.2023).
16. Гамбург І., Гамбург С. Реалізація принципу свободи під час укладання договору, не передбаченого законом. *Приватне та публічне право*. 2019. № 4. С. 42–45.

- 17.Євдокимов Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві України. *Юридичний журнал*. № 5. 2008. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2931> (дата звернення: 17.05.2023).
- 18.Никифорак В. Межі свободи договору крізь призму розумності, справедливості та добросовісності. *Юридичний вісник*. 2020. № 4. С. 104–111. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.976> (дата звернення: 17.05.2023).

References

1. Eisenberg M. A. (2018). Foundational principles of contract law. Oxford, Oxford University Press. doi: <https://doi.org/10.1093/oso/9780199731404.001.0001>.
2. Shapiro M. (2002). Globalization of freedom of contract. *On law, politics, and judicialization*. P. 296–322. doi: <https://doi.org/10.1093/0199256489.003.0009>.
3. Atiyah P. S. (1990). Freedom of contract and the new right. *Essays on contract*. P. 355–386. doi: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198254447.003.0012>.
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV]. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, no. 11, art. 461. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> [in Ukrainian].
5. Luts A. (2001). Svoboda dohovoru v tsyvilnomu pravi Ukrainy [Freedom of contract in the civil law of Ukraine]: thesis of dissertation Candiate of Law science: 12.00.03. Kyiv, Ivan Franko Lviv National University, 20 [in Ukrainian].
6. Moroz O. (2019). Istotni umovy tsyvilno-pravovoho dohovoru [Essential terms of a civil contract]. *Pravo ta innovatsii*. №25 (1). Kharkiv, Research

- Institute of Legal Support of Innovative Development of the National Academy of Sciences of Ukraine, 45–50 [in Ukrainian]
7. Oliuka V. (2003). Tsyvilno-pravovyi dohovir: poniattia, funktsii ta systema [Civil law contract: concepts, functions and system]: dissertation of Candidate of Law science: 12.00.03. Kyiv, Taras Shevchenko Kyiv National University, 189 [in Ukrainian].
 8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022). Postanova Pro vstanovlennia strokiv, do nastannia yakykh torhovtsi povynni zabezpechyty mozhlyvist zdiisnennia bezghotivkovykh rozrakhunkiv (u tomu chysli z vykorystanniam elektronnykh platizhnykh zasobiv, platizhnykh zastosunkiv abo platizhnykh prystroiv) za prodani nymy tovary (nadani posluhy) vid 29.07.2022 № 894. [Resolution on establishing deadlines before which traders must ensure the possibility of non-cash payments (including using electronic means of payment, payment applications or payment devices) for the goods sold (services provided) by them of July 27, 2022 № 894]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2022-п#Text> [in Ukrainian].
 9. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Zakon Ukrainy Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii vid 11.01.2001 № 2210-III [Law of Ukraine On protection of economic competition of January 11, 2001 № 2210-III]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> [in Ukrainian].
 10. Verkhovna Rada of Ukraine (2010). Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI [Tax Code of Ukraine of December 02, 2010 № 2755-VI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> [in Ukrainian].
 11. Verkhovna Rada of Ukraine (1992). Postanova Pro pravo vlasnosti na okremi vydy maina vid 17.06.1992 № 2471-XII [Resolution On the right of ownership of certain types of property of June 17, 1992]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text> [in Ukrainian].

12. Pohrebniak V. Y. (2020). The ability of subjective civil rights to legal civil circulation. *Scientific notes of V.I. Vernadsky Taurida national university. Series: juridical sciences*. № 1. Odessa, V.I. Vernadsky Taurida national university, 84–88. doi: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.1/16> [in Ukrainian].
13. Ministry of Health of Ukraine (2005). Nakaz Pro zatverdzhennia Pravyl vypysuvannia retseptiv na likarski zasoby i vyroby medychnoho pryznachennia, Poriadku vidpusku likarskykh zasobiv i vyrobiv medychnoho pryznachennia z aptek ta yikh strukturnykh pidrozdiliv, Instruksii pro poriadok zberihannia, obliku ta znyshchennia retsepturnykh blankiv vid 19.07.2005 № 360 [Order On the approval of the Rules for issuing prescriptions for medicinal and medical products, the Procedure for dispensing therapeutic and medical products from pharmacies and their structural subdivisions, and Instructions on storing, recording and destroying prescription forms of July 19, 2005 № 360]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05#Text> [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada of Ukraine (1995). Zakon Ukrainy Pro derzhavne rehuliuвання vyrobnytstva i obihu spyrtu etylovoho, koniachnoho i plodovoho, alkoholnykh napoiv, tiutiuovykh vyrobiv, ridyn, shcho vykorystovuiutsia v elektronnykh syharetakh, ta palnoho vid 19.12.1995 № 481/95-BP [Law of Ukraine On State Regulation of Production and Circulation of Ethyl, Cognac, and Fruit Alcohol, Alcoholic Beverages, Tobacco Products, Liquids Used in Electronic Cigarettes, and Fuel of December 19, 1995 № 481/95-BP]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-bp#Text> [in Ukrainian].
15. Atiyah, P. S. (1985). *The Rise and Fall of Freedom of Contract*. USA, Oxford University Press, 808. doi: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198255277.001.0001>.

16. Hamburh I., Hamburh S. (2019). Realizatsiia pryntsypu svobody pid chas ukladannia dohovoru, ne peredbachenoho zakonom [Implementation of the principle of freedom during the conclusion of a contract not provided for by law]. *Pryvatne ta publichne pravo*. № 4. Sumy, OLDI Plus, 42–45 [in Ukrainian].
17. Ievdokymov D. (2008). Svoboda dohovoru ta yii obmezhennia v tsyvilnomu pravi Ukrainy [Freedom of contract and its limitations in the civil law of Ukraine]. *Yurydychnyi zhurnal*, № 5 (71), 52-55 [in Ukrainian].
18. Nykyforak V. (2020). Mezhi svobody dohovoru kriz pryzmu rozumnosti, spravedlyvosti ta dobrosovisnosti [Limits of freedom of contract through the prism of reasonableness, justice and good faith]. *Yurydychnyi visnyk*. № 4. Odesa, Odesa Law Academy National University, 104–111. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.976> [in Ukrainian].